

PRIMERI USTANOV, KI SO OBSTAJALE ŠE V 20. STOLETJU

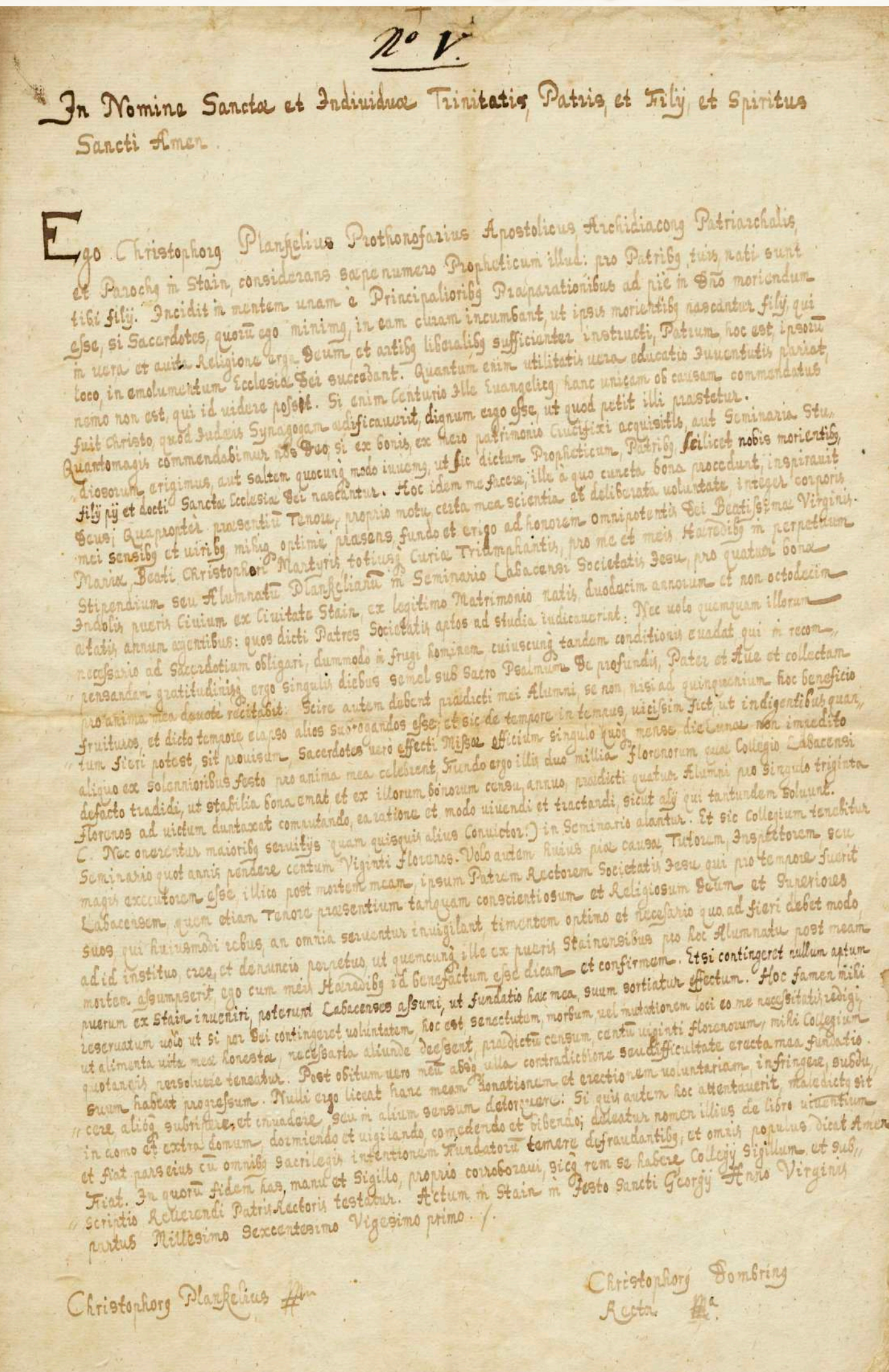
Štipendijska ustanova Krištofa Planka iz leta 1621

Krištof Plank (tudi Plankelij) († avgust 1639) je bil izjemno sposoben in podjeten duhovnik. Za življenja je opravljal po več cerkvenih služb hkrati, bil pa je tudi imetnik nazivov apostolski protonotar in cesarski svetnik. Mašniško posvečenje je prejel leta 1588 v Gornjem Gradu. Sprva je kot župnik deloval v različnih do-lenjskih župnijah, od leta 1614 je bil župnik in arhidiakon v Ribnici. Od leta 1604 do smrti je bil kanonik ko-legiatnega kapitlja v Novem mestu, vmes pa še župnik v Cerknici, beneficiat sv. Andreja v Dobrepolju in sv. Mohorja in Fortunata v Ribnici. Leta 1619 se je preselil za župnika v Kamnik, kjer je opravljal tudi funkcijo ar-hidiakona oglejskega patriarha za Gorenjsko. Leta 1626 je odšel za župnika in arhidiakona v Laško, a se je že čez dve leti vrnil nazaj v Kamnik, kjer je ostal do smrti avgusta 1639. Pokopan je bil z velikimi slovesnostmi osmega avgusta 1639 v jezuitski cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani.

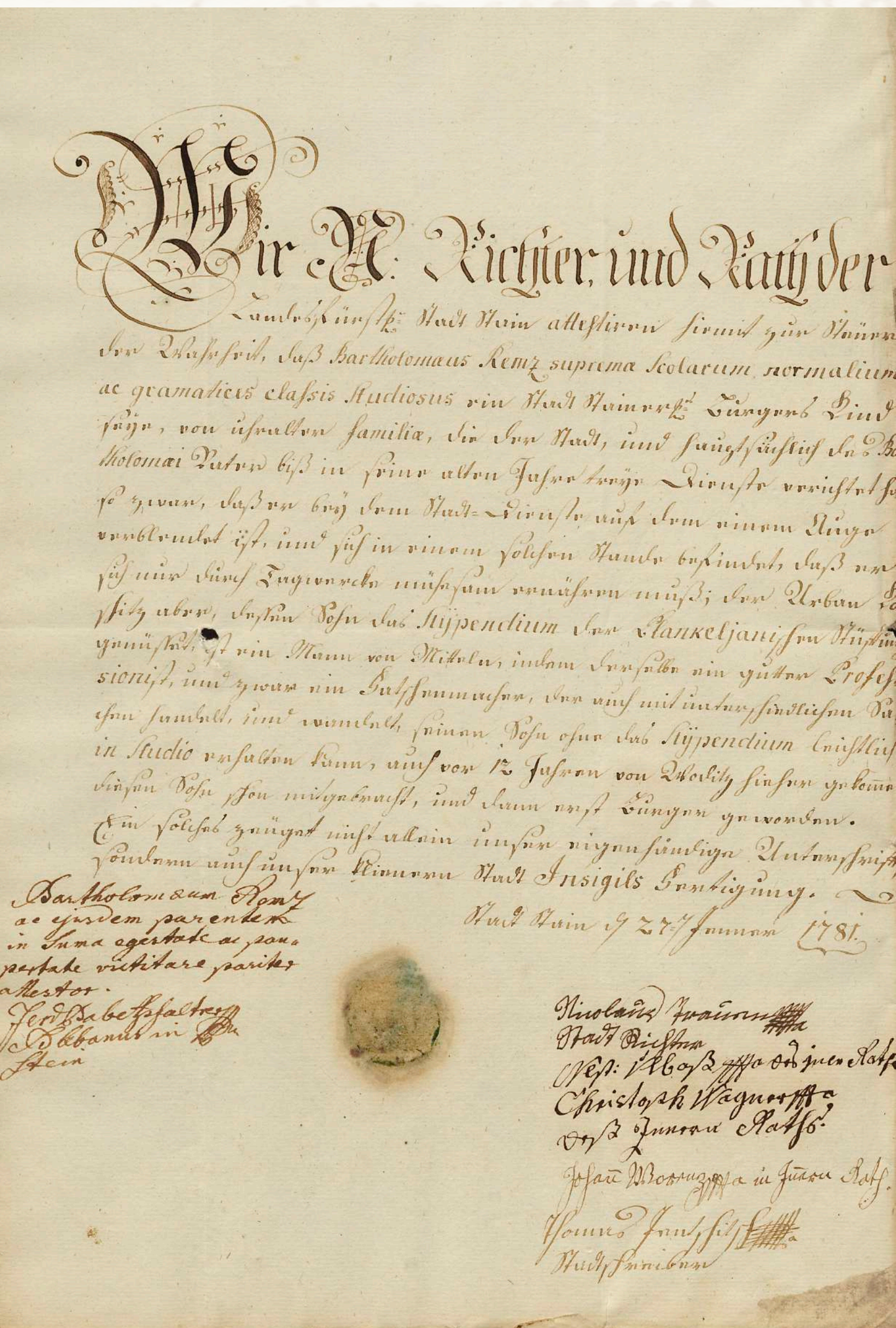
Plank si je na račun številnih služb pridobil precejšnje premoženje, ki pa ga ni obdržal zase, temveč se je že te-kom življenja izkazal kot velik dobrotnik. Še posebej je bil radodaren do jezuitskega kolegija v Ljubljani, saj naj bi ga jezuiti v mladosti podpirali pri študiju svobodnih umetnosti, njim pa naj bi tudi dolgoval »vse, kar zna, ima in premore«. Že v pozni starosti si je celo prizadeval, da bi vstopil v jezuitski red, a je bil pri tem neuspešen, zato pa »*se mu nič ni zdelo pomembnejše, kot da bi sebe in vse svoje imetje kar najtesneje združil z Družbo (Je-zusovo)*«. Kot so ljubljanski jezuiti zapisali v svojo kroniko ob Plankovi smrti, naj bi jim za časa življenja in po smrti (z oporoko) daroval preko 8000 renskih goldinarjev, »zaradi česar (si) mož zasluži nesmrten spomin. Ker ni mogel darovati Družbi sebe, je daroval vse svoje«.

23. aprila 1624 je dal spisati listino, s katero je v čast vsemogočnega Boga, sv. device Marije, mučenca sv. Krištofa in vseh svetnikov ter v svoj blagor in blagor svojih prednikov ustanovil v seminarju ljubljanskega je-zuitskega kolegija štipendijo oziroma alumnat za štiri nadarjene v zakonu rojene učence med 12. in 18. letom, ki so prihajali iz mesta Kamnik in bi jih patri jezuiti vzeli k sebi na študij. Če takih učencev v Kamniku ne bi bilo, naj bi se po njih ozrli po Ljubljani. Plank v ustanovni listini izrecno poudarja, da podelitev alumnata ni pogo-jena z izbiro prihodnjega poklica in stanu gojenca. Edina dolžnost gojencev je, da vsak dan posebej zmolijo za njegov dušni blagor psalm Iz globočine (*De profundis*), očenaš in zdravamarijo. V primeru, da se je prejemnik njegove štipendije odločil za posvetni stan in je njegovo štipendijo prejemal vsaj pet let, je moral predpisane ob-veznosti (molitve) opravljati tudi po koncu šolanja, oziroma najti nekoga, ki bi to obveznost opravljal namesto njega. Če pa bi se njegov gojenec odločil postati duhovnik, pa se je moral obvezati, da bo vsak mesec za njegov dušni blagor daroval sv. mašo. Plank je kolegiju za vzdrževanje štirih dijakov daroval 2000 goldinarjev, ki jih je rektor naložil pri deželi v zameno za šestodstotne letne obresti. Vsak dijak je bil letno upravičen do prejema 30 goldinarjev. Prezentacijsko pravico je pridržal sebi, po smrti pa jo je prepustil vsakokratnemu rektorju kolegija.

Prejemnik njegove štipendije v letih 1693 do 1696 je bil Mihael Omerza, poznejši ljubljanski stolni vikar in župnik na Igu, v 20. stoletju pa sta jo mdr. uživala pesnik in politik Fran Albreht (1889–1963) ter teolog in pro-fesor apologetike Viljem Fajdiga (1903–1984).

Prepis ustanovne listine Plankove šti-pendije oziroma alumnata za štiri gojence v ljubljan-skem jezuitskem kolegiju iz leta 1621. Do leta 1779 so štipendijo sicer podeljevali le dve-ma gojencema. (SI AS 1063, št. 5685)

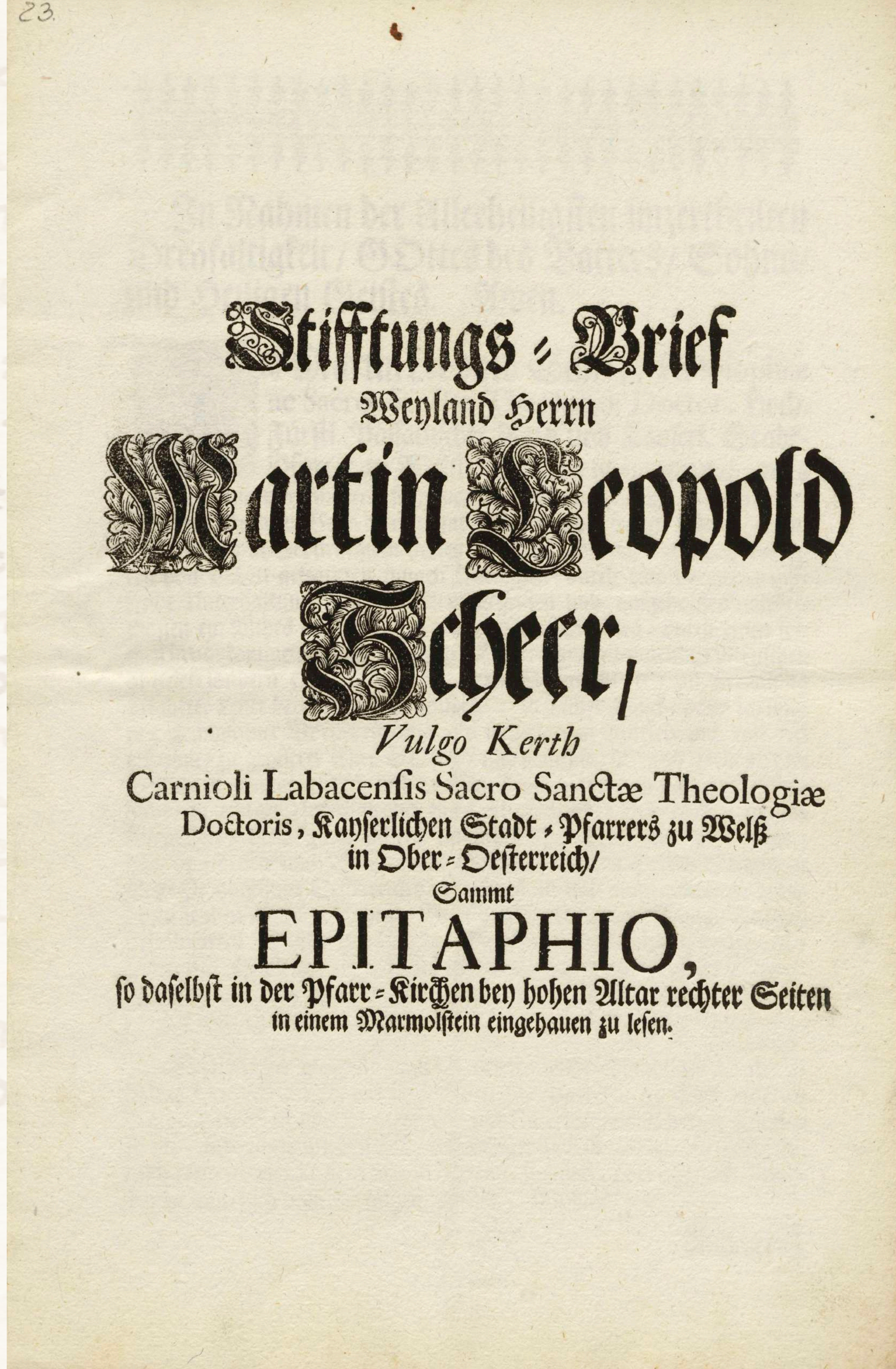
Magistrat mesta Kamnik je 27. januarja 1781 Deželnemu gla-varstvu na Kranjskem prezentiral Jerneja Remca (Remz) iz Kam-nika za novega Plankovega šti-pendista. Remc je bil predla-gan za novega štipendista names-to Fortunata Adamiča, ki je šti-pendijo izgubil zaradi bolezni. Poleg njega je ta čas štipendijo užival tudi Jožef Kosec (Kossitz), sicer rojen v Vodicah. Tako Remic kot Kosec sta izhajala iz revne kamniške družine, oba očeta pa sta se izkazala v služenju mestu; Remčev oče Jernej je pri tem celo oslepel na eno oko. (SI AS 72, serija B, 253)

Ustanova Martina Leopolda Scheera iz leta 1713

Slabih sto let za Plankovo je nastala ustanova doktorja filozofije in teologije Martina Leopolda Scheera, svétnika škofije Passau in župnika župnije Wels v Zgornji Avstriji, po rodu Ljubljančana. Uvodni del usta-novne listine z dne 6. avgusta 1713 izpostavlja Scheerovo odločitev, da z ustanovo pomaga revnim in na-darjenim mladeničem ter z njo prispeva ne le k popolnejšemu človekovemu razumevanju »*naravne luči*« in posledično k »*večji slavi Božji*«, temveč tudi k »*najboljšemu za državo*«. Ta namreč temelji na skrbi za učene ljudi. Scheer, z izvornim priimkom Kert (*Kerth*), je za prva dva prejemnika štipendije določil Ambroža in Timoteja, sinova Janeza Krstnika Brložnika (*Werloschnig*) pl. Perenberga. Mozirčan Brložnik je bil eden prvih članov Akademije delavnih v Ljubljani, v Zgornji Avstriji pa se je uveljavil kot »glavni deželni fizik«.

Med zdravniško službo v Welsu je spoznal Scheera in postal izvršitelj njegove ustanove.

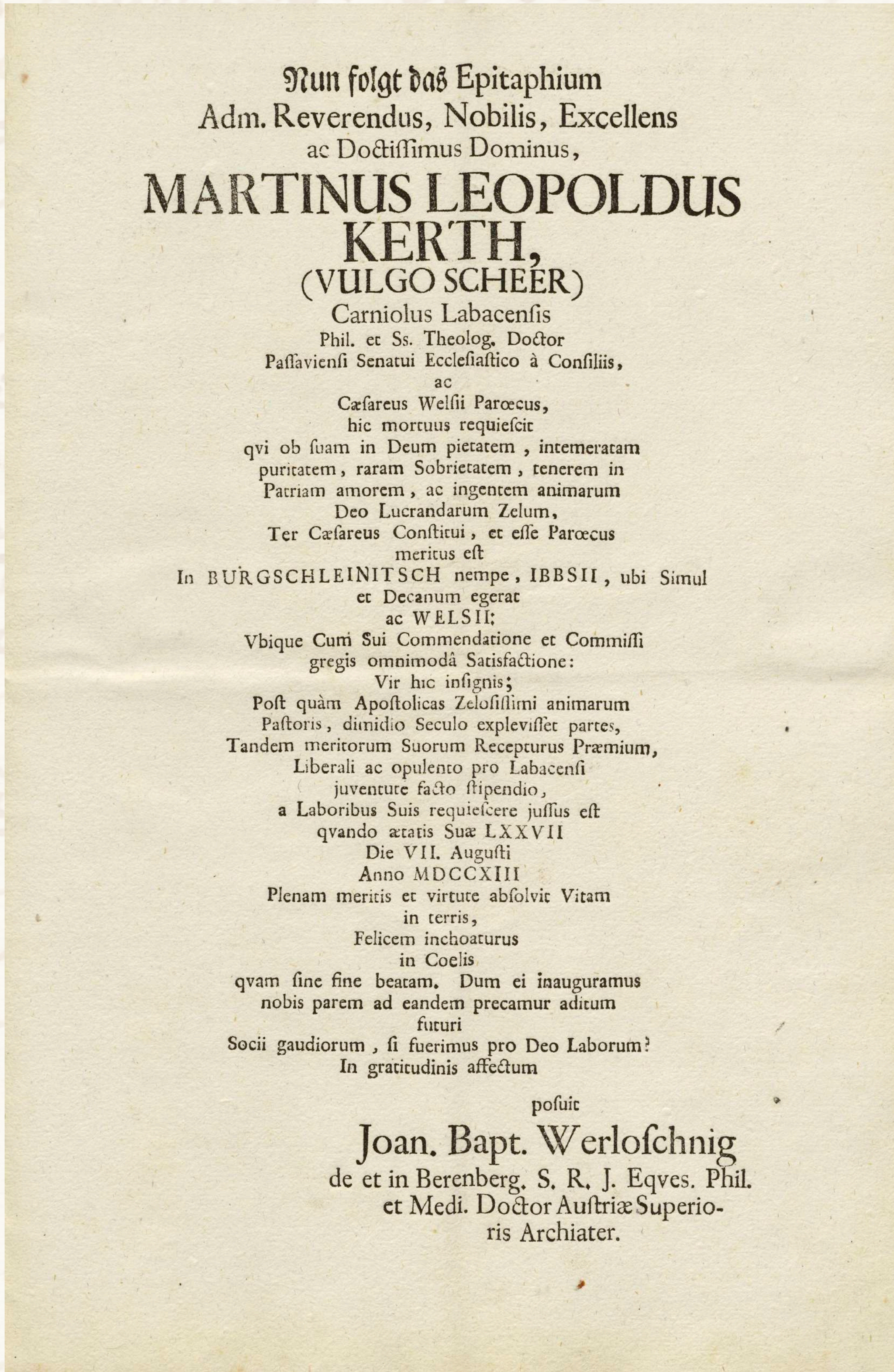
Za Brložnikovima sinovoma je bil do Scheerove štipendije upravičen študent, ki naj bi bival v jezuitskem konviktu sv. Barbare na Dunaju in bi imel toliko znanja iz svobodnih umetnosti, da bi lahko začel študi-rati filozofijo. Po končani filozofiji naj bi doštudiral še medicino, pravo ali »celo« teologijo. Za njegovo vzdrževanje je Scheer namenil 160 goldinarjev letno, kolikor so znašale štiriodstotne obresti od glavnice v višini 4000 goldinarjev, ki jih je Scheer naložil pri zgornjeavstrijskih deželnih stanovih. Vsota naj bi zado-stovala za štipendistovo hrano, pijačo in po potrebi zdravila ter za dostojno obleko in perilo. Poleg krepost-nega življenja in prizadevanja za širjenje rimskokatoliške vere je bila štipendistova edina dolžnost to, da se nauči peti gregorijanski koral in da se med študijem podpisuje kot »Scheerov ljubljanski gojenec«.

Ustanova Martina Leopolda Scheera iz leta 1713

Slabih sto let za Plankovo je nastala ustanova doktorja filozofije in teologije Martina Leopolda Scheera, svétnika škofije Passau in župnika župnije Wels v Zgornji Avstriji, po rodu Ljubljančana. Uvodni del usta-novne listine z dne 6. avgusta 1713 izpostavlja Scheerovo odločitev, da z ustanovo pomaga revnim in na-darjenim mladeničem ter z njo prispeva ne le k popolnejšemu človekovemu razumevanju »*naravne luči*« in posledično k »*večji slavi Božji*«, temveč tudi k »*najboljšemu za državo*«. Ta namreč temelji na skrbi za učene ljudi. Scheer, z izvornim priimkom Kert (*Kerth*), je za prva dva prejemnika štipendije določil Ambroža in Timoteja, sinova Janeza Krstnika Brložnika (*Werloschnig*) pl. Perenberga. Mozirčan Brložnik je bil eden prvih članov Akademije delavnih v Ljubljani, v Zgornji Avstriji pa se je uveljavil kot »glavni deželni fizik«.

Med prejemniki štipendije sta bila pravnika Janez Mencinger († 1912) in dr. Ernest Rekar. Leta 1838 rojeni Mencinger se je ukvarjal tudi s pisateljevanjem, v slovensko zgodovino se je zapisal kot avtor romana *Abadon* in potopisa *Moja hoja na Triglav*. Rekar, ki je leta 1915 odprl odvetniško pisarno v Trstu, je po prvi svetovni vojni pustil pečat predvsem kot lesni trgovec na Jesenicah.

Naslovna stran tiskane-ga kolacionirane-ga prepisa ustanovne listine Scheerove šti-pendije, datirana v Linzu 29. avgusta 1713. Epitaf, dodan usta-novni listini, razkriva razgibano življenjsko pot ustanovitelja. (SI AS 72, serija B, 280)

Joan. Bapt. Werlofchnig de et in Berenberg. S. R. J. Eqves. Phil. et Med. Doctor Aultriae Superio-ris Archiater.